

Reculer pour mieux sauter?

Toestand en ontwikkelingen op de arbeidsmarkt in 2003-2004

Reginald Loyen

Juli 2004

Trendrapport

Steunpunt Werkgelegenheid, Arbeid en Vorming
Interuniversitair samenwerkingsverband
E. Van Evenstraat 2 blok C – 3000 Leuven
T:32(0)16 32 32 39 F:32(0)16 32 32 40
steunpunt@wav.kuleuven.be
www.steunpuntwav.be

Naar jaarlijkse traditie wordt in het zomernummer van Over.Werk een artikel aan de evolutie van enkele basisindicatoren gewijd. Voorliggende analyse baseert zich hoofdzakelijk op de Enquête naar de Arbeidskrachten (EAK) van het NIS en administratieve data van de VDAB. Voor zover de gegevens beschikbaar zijn, biedt dit artikel een onderzoek van de ontwikkeling van de werkzaamheid en de werkloosheid in 2003 en 2004.

Bij de bespreking van de ontwikkelingen op de arbeidsmarkt in 2002 stelden we de retorische vraag 'Terug naar af?' (Booghmans & Herremans, 2003, pp. 65-73). Een jaar later moeten we deze vraag inderdaad affirmatief beantwoorden. De Vlaamse arbeidsmarkt herstelde niet van de breuk die sinds 2001 de evolutie van de arbeidsmarkt karakteriseert – integendeel. In 2003 evolueerden de werkzaamheidsgraad en de werkloosheidsgraad in de verkeerde richting. Inmiddels ontspant de Vlaamse arbeidsmarkt zich en bestaan er voldoende reserves om het aangekondigde economische herstel op te vangen. Het aantal openstaande vacatures in de eerste helft van 2004 evolueert alleszins in de goede richting. Daarmee gaat 2003 de annalen in als een overgangsjaar waarin men bakzeil haalt om vervolgens misschien opnieuw voluit te gaan. *Reculer pour mieux sauter?*

1. Werkzaamheid: Waalse vrouwen aan zet

1.1 Aantal werkenden

De Vlaamse werkzaamheidsgraad stagneert sinds 2000. Na een drie jaar durende tijdsspanne zonder noemenswaardige vooruitgang, bracht 2003 geen soelaas. De werkzaamheidsgraad, die sinds 2000 circa 63,5% bedroeg, evolueerde in 2003 voor het eerst in negatieve zin. Volgens de arbeidskrachtentelling daalde de werkzaamheidsgraad in het Vlaams Gewest met 0,6 procentpunt tot 62,9%. In het Hoofdstedelijk Gewest viel de daling nog sterker uit, terwijl het Waals Gewest een stijging van 0,5 procentpunt te boek liet stellen. Het gaat hier om een inhaalbeweging gezien de werkzaamheid in Wallonië de afgelopen drie jaar in negatieve zin evolueerde (daar waar in het Vlaams Gewest de werkzaamheidsgraad drie jaar lang stabiel gebleven was). Met de opmerkelijke stijging in 2003 bereikte het Waals Gewest opnieuw het niveau van 2001. Deze positieve ontwikkeling viel echter te licht uit en kon een verdere daling van de werkzaamheidsgraad voor het ganse koninkrijk (met 0,3 procentpunt) tot 59,6% niet verhinderen (tabel 1). Anderzijds ligt deze trend in de lijn van de ontwikkelingen in de buurlanden. Duitsland verloor 0,5, Frankrijk 0,1 en - het traditioneel goed scorende - Nederland zelfs 0,9 procentpunt ten opzichte van 2002 (tabel 2).

De terugval van het aantal werkenden in het Vlaams Gewest is evenwel uitsluitend te wijten aan een vermindering bij het aantal werkende mannen. In het Brussels Hoofdstedelijk Gewest liep het aantal werkenden even licht terug als in het Vlaams Gewest (ook grotendeels mannen). Volgens de EAK viel alleen in het Waalse landsgedeelte een toename van het aantal werkenden te noteren. Dit was volledig te danken aan een stijging van het aantal werkende vrouwen met 22 000 personen (+ 4,3%). Het aantal werkende mannen slonk echter (en wel met haast 5 000 personen). De toename van de werkende Waalse vrouwen volgde op een periode van drie jaar waar de hoeveelheid werkende vrouwen licht terugliep. Het gaat om een inhaalbeweging. In termen van werkzaamheidsgraad, was 2003 het eerste jaar waar de graad bij de Waalse vrouwen niet verder wegzakte. Door deze trendbreuk steeg de werkzaamheidsgraad bij de vrouwen in het Waals Gewest met 1,8 procentpunt (tabel 1). In tegenstelling tot de Waalse vrouwen, neemt de werkzaamheidsgraad bij de Vlaamse vrouwen sinds jaren hand over hand toe. Alleen in 2003 stagneerde de werkzaamheidsgraad plots (-0,1 procentpunten). De graad lag bij Vlaamse vrouwen trouwens steeds hoger en steeg over de jaren ook sneller.

Tabel 1. Evolutie van de werkzaamheidsgraad naar geslacht (België en de gewesten; 2002-2003)

Aantal werkenden	Werkzaamheidsgraad			
	2003 (n)	2002-2003 (%)	2003 (%)	2002-2003 (ppn)
Vlaams Gewest				
Vrouwen	1 073 000	+0,0	55,0	-0,1
Mannen	1 414 000	-1,1	70,7	-1,0
Totaal	2 488 000	-0,6	62,9	-0,6
Waals Gewest				
Vrouwen	517 000	+4,3	47,4	+1,8
Mannen	694 000	-0,7	63,5	-0,7
Totaal	1 211 000	+1,4	55,4	+0,5
Brussels H. Gewest				
Vrouwen	156 000	+0,0	47,4	-0,8
Mannen	192 000	-1,0	59,1	-1,8
Totaal	348 000	-0,6	53,2	-1,3
België				
Vrouwen	1 746 000	+1,3	51,8	+0,4
Mannen	2 300 000	-1,0	67,3	-1,0
Totaal	4 047 000	+0,0	59,6	-0,3

Bron: NIS EAK (Bewerking Steunpunt WAV)

Is de stijgende werkzaamheidsgraad een specifiek Waals fenomeen? Het wordt alleszins verklaard doordat meer vrouwen zich op de Waalse arbeidsmarkt aandienen (Vander Stricht, 2004, p. 91). Een denkbare verklaring voor de stijging heeft te maken met de sterkere groei in de Waalse non-profit sector. Deze branche kenmerkt zich immers door zijn sterk vrouwelijke en zijn deeltijdse bezetting. Het feit dat de vrouwelijke cohorten die minder participeren op de arbeidsmarkt geleidelijk verouderen en uit de bevolking op arbeidsleeftijd verdwijnen, draagt ongetwijfeld ook bij tot deze verschuiving. Bovendien blijven vrouwen thans langer op de arbeidsmarkt, mogelijk ten gevolge van de progressieve verhoging van de pensioenleeftijd voor vrouwen. Maar dit zijn Belgische en niet specifiek Waalse verschijnselen. Misschien is de gestegen vrouwelijke werkzaamheidsgraad het resultaat van een strakker Waals activeringsbeleid (of een in vergelijking betere kinderopvang bijvoorbeeld). De activering van vrouwen verloopt in gans België echter grotendeels volgens dezelfde krachtlijnen.

Zo tracht bijvoorbeeld het systeem van dienstencheques zwart huishoudelijk werk in een regulier circuit te brengen. De dienstencheques en de Plaatselijke Werkgelegenheidsagentschappen (PWA) beantwoorden aan de grote belangstelling naar voorzieningen op het vlak van zorg, sociale begeleiding, buurtdiensten enzovoort. In het geval van de dienstencheques past de overheid het verschil tussen de reële loonkost en de door de consument betaalde prijs bij. In tegenstelling tot PWA's gaat het bij dienstencheques over werkprestaties in een normaal arbeidscontract waar (para)fiscalen worden betaald. De Rijksdienst voor Arbeidsvoorziening (RVA) registreerde in 2003 gemiddeld 17 000 personen die in het kader van een PWA bijklusten. Soortgelijke activeringsprogramma's betroffen 27 600 personen (Hoge Raad voor de Werkgelegenheid, 2003, p. I.11 Tabel 6).

Tabel 2. Aantal werkenden en de werkzaamheidsgraad (België, Duitsland, Frankrijk en Nederland; 2002-2003)

	Aantal werkenden		Werkzaamheidsgraad	
	2003 (n)	2002-2003 (%)	2003 (%)	2002-2003 (ppn)
België	4 047 000	+0,0	59,6	-0,3
Duitsland	35 523 000	-1,0	64,9	-0,5
Frankrijk	24 394 000	+2,6	62,8	-0,1
Nederland	8 054 000	-0,5	73,6	-0,9
EU-3	67 971 000	+0,3	65,1	-0,3
EU-15 ¹	251 972 000	+0,8	64,3	0,1

Bron: NIS EAK, Eurostat LFS (Bewerking Steunpunt WAV)

1.2 En Lissabon?

De puike prestatie van de Waalse vrouwen neemt echter niet weg dat het met de Belgische werkzaamheidsgraad de verkeerde richting uit gaat. De overheid tracht namelijk sinds enkele jaren met een hele batterij maatregelen de werkzaamheidsgraad op te krikken. Het is dan ook verontwaardigend vast te stellen dat de werkzaamheidsgraad, na een stagnatie van drie jaar, in 2003 opnieuw daalt. De Lissabon-strategie, die de Europese Unie in 2000 uitstippelde met het oog op de uitbouw van 's werelds meest competitieve en dynamische kenniseconomie, schrijft immers voor dat de Europese werkzaamheidsgraad in 2005 circa 67% en in 2010 circa 70% moet bedragen.

Tabel 2 illustreert dat België dit nog niet waarmaakte en bovendien lager scoorde dan de buurlanden. Momenteel behoort België tot het clubje lidstaten dat een vrij lage werkzaamheid met een relatief hoge arbeidsproductiviteit combineert. Vooral bij de arbeidsparticipatie van werknemers van 55 tot en met 64 jaar presteert België slecht. Hoewel de Europese Unie de tussentijdse doelstelling voor 2005 niet zal halen, blijven de werkgelegenheidsdoelstellingen voor 2010 volgens de Commissie realistisch (mits de werkgelegenheid in de resterende zeven jaar in hetzelfde tempo stijgt als eind jaren negentig) (Commissie van de Europese Gemeenschappen, 2004, pp. 9-10 en p. 18). Recente voorspellingen van het Planbureau wijzen er evenwel op dat het aantal betrekkingen in België de komende zes jaar niet sneller zal toenemen dan de bevolking op arbeidsleeftijd (wat een stabilisatie van de werkzaamheidsgraad impliceert).²

1.3 Leeftijd

Een uitsplitsing naar leeftijdsgroepen laat een meer gedetailleerde analyse van de toestand toe (tabel 3). Voor de jongste groep (15-24 jaar) valt de werkzaamheidsgraad in de drie gewesten terug ten aanzien van 2002. In 2003 werkte een derde (32,6%) van de jonge inwoners van het Vlaams Gewest – een verlies van 1,8 procentpunt. Deze lichte daling kan er op wijzen dat meer jongeren een opleiding genieten vooraleer ze de arbeidsmarkt betreden. In de Europese vergelijking valt België hier op in negatieve zin, maar deze relatief lage werkzaamheidsgraad impliceert wel een gemiddeld hoger opleidingsniveau, waarmee dan weer beter kan worden ingespeeld op de honger van de kennismaatschappij naar gekwalificeerde arbeidskrachten. Anderzijds houdt de teruggelopen werkzaamheidsgraad verband met meer jeugdwerkloosheid.

Tabel 3. Evolutie van de werkzaamheidsgraad naar geslacht en leeftijd (België en de gewesten; 2002-2003)

	15-24 jaar		25-49 jaar		50-64 jaar	
	2003	2002-2003	2003	2002-2003	2003	2002-2003
Vlaams Gewest	(%)	(ppn)	(%)	(ppn)	(%)	(ppn)
Vrouwen	30,0	-1,6	75,8	-0,5	29,8	+2,1
Mannen	35,0	-2,0	90,4	-1,5	54,2	+0,9
Totaal	32,6	-1,8	83,2	-1,0	42,1	+1,5
Waals Gewest						
Vrouwen	17,9	-1,3	65,2	+2,9	31,7	+2,3
Mannen	23,6	-2,8	82,6	-0,7	52,7	+1,4
Totaal	20,8	-2,1	74,0	+1,1	42,0	+1,9
Brussels H. Gewest						
Vrouwen	17,3	-3,7	60,7	+0,2	39,0	-0,7
Mannen	21,0	-1,8	72,9	-2,9	53,6	+0,6
Totaal	19,1	-2,8	66,8	-1,4	46,0	-0,1
België						
Vrouwen	24,7	-1,8	70,8	+0,6	31,2	+1,9
Mannen	29,9	-2,3	86,2	-1,3	53,7	+1,1
Totaal	27,4	-2,0	78,6	-0,4	42,4	+1,5

Bron: NIS EAK (Bewerking Steunpunt WAV)

Voor de 25-49 jarigen ligt de graad heel wat hoger. De 'samengedrukte loopbaan' handhaaft zich met andere woorden. De legendarisch hoge werkzaamheidsgraad bij de mannen van 25 tot en met 49 jaar (90,4%) bleef bestaan, al is er ook hier sprake van een licht neerwaartse tendens ten opzichte van 2002. De werkzaamheidsgraad bij de mannen lag trouwens nog steeds een stuk hoger dan die bij de vrouwen. In vergelijking met het zuidelijke landsgedeelte springt meteen de hogere werkzaamheid bij de Vlaamse mannen en vrouwen in het oog (tabel 3). Bij de werkende Waalse vrouwen van 25 tot en met 49 jaar moeten we nog opmerken dat het aantal werkenden toenam terwijl de totale populatie in deze groep afnam (waardoor de werkzaamheid stijgt). De daarnet beschreven stijging bij de Waalse vrouwen, deed zich vooral in deze leeftijdsgroep voor.

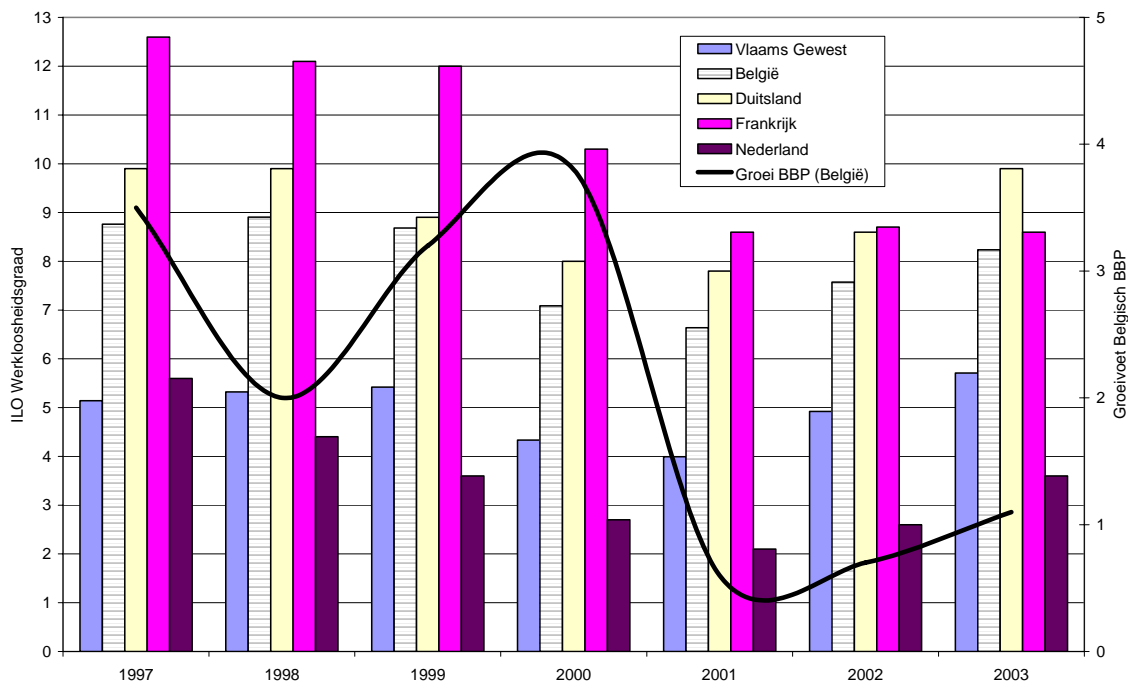
De oudste groep binnen de bevolking op arbeidsleeftijd (50-64 jaar) kende een stijgende werkzaamheidsgraad in 2003 (met uitzondering van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest). Zowel in Vlaanderen als in Wallonië werkte volgens de arbeidskrachtentelling anno 2003 42% van de vijftigplussers. Dit blijkt de enige leeftijdsgroep waar het Vlaams Gewest even slecht scoort als het Waals Gewest. Het zijn echter vooral mannen die werken. De lage werkzaamheidsgraad van vrouwen verradt dat er hier nog veel potentieel zit.

1.4 De actieve welvaartstaat en de werkgelegenheidsconferentie

Tabel 3 duidt niettemin toch op eerste successen voor het activeringsbeleid. Sinds het aantreden van de eerste regering Verhofstadt in juli 1999 tracht men in het kader van de actieve welvaartstaat immers steeds meer ouderen in het arbeidscircuit te houden. In 2003 werd bijvoorbeeld de grootste stijging van de werkzaamheidsgraad bij de vijftigplussers vastgesteld sinds 2000 (1,5 procentpunt). Anderzijds nam de vervroegde uitreding uit de arbeidsmarkt, ook economische vergrijzing genoemd, licht toe in 2003. Eén van de uitredingsmechanismen, brugpensioenering, bleef alvast succesvol. Het aantal bruggepensioneerden dat dankzij hoogconjunctuur en nieuwe ontradende regelgeving sinds het begin van de jaren negentig in dalende lijn evolueerde, nam in 2003 voor het eerst opnieuw toe (van 106 000 tot 108 600). Brugpensioen sluit blijkbaar aan bij een bestaande vraag van werkgevers en werknemers. Anderzijds kan men ook poneren dat het aanbod van deze (en andere) vervroegde uitredingsmogelijkheden als het ware zijn eigen vraag heeft gecreëerd.

Omdat dit verwachtingspatroon moeilijk kan worden teruggeschoefd, komt de economische afhankelijkheidsratio verder onder druk te staan. Dit impliceert dat steeds meer ouderen afhankelijk worden van steeds minder actieve jongeren.

Grafiek 1. Evolutie van de werkloosheidsgraad (Vlaams Gewest, België, Duitsland, Frankrijk en Nederland; 1997-2003) en van het Bruto Binnenlands Product tegen marktprijzen in constante prijzen van 2000 (België; 1997-2003)

Bron: Instituut voor de Nationale Rekeningen (NIR), NIS EAK, Eurostat LFS (Bewerking Steunpunt WAV)

Dergelijke problemen van demografische en economische vergrijzing werden aangekaart op de Werkgelegenheidsconferentie in september 2003 (Smets, 2003). Deze bijeenkomst beoogde enerzijds de negatieve effecten van de vergrijzing op de financierbaarheid van de sociale zekerheid in te dammen en anderzijds de minder gunstige tendensen op de arbeidsmarkt om te keren. De deelnemers trachtten met een aantal specifieke maatregelen duurzame economische groei te bewerkstelligen (zoals meer onderwijs en onderzoek, vermindering van de parafiscale druk, dienstencheques, kansengelijkheid, optimalisering arbeidsmobiliteit en individuele begeleiding van werklozen) (Nationale Bank van België, 2004, p. 60 en pp. 63-64. Hoge Raad, 2003, pp. I.12-I.13.).

2. Werkloosheid: op naar de langdurige jongerenwerkloosheid?

2.1 Stijgende werkloosheid en laagconjunctuur

Volgens de arbeidskrachtenenquête was 5,7% van de beroepsbevolking in het Vlaams Gewest werkloos in 2003. De ILO-werkloosheidsgraad zette daarmee zijn stijging (ingezet anno 2001; grafiek 1) onafgebroken verder. Sinds 1996 was de werkloosheid in het Vlaams Gewest niet meer zo hoog als thans. Ook in het Waals en het Hoofdstedelijk Gewest nam de ILO-werkloosheidsgraad tot respectievelijk 10,9% en 15,7% toe. Volgens de EAK klokte 's lands werkloosheidsgraad af op gemiddeld 8,2%. Daarmee scoorde België beter dan Duitsland (9,9%) en Frankrijk (8,6%) maar slechter dan Nederland (3,6%). Zoals grafiek 1 aantoont, evolueerde de werkloosheidsgraad in deze landen grotendeels volgens hetzelfde patroon. Vanaf 1997/1998 zette een daling van de

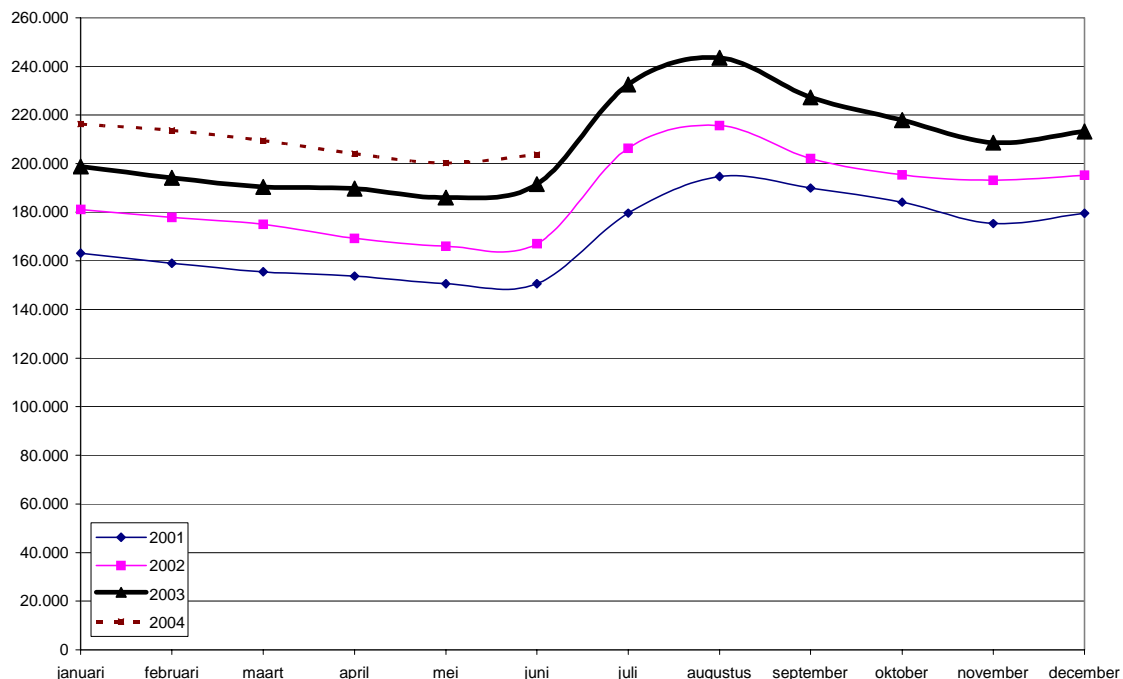
werkloosheidsgraad in, die aanhield tot 2001. Vervolgens begon de werkloosheidsgraad opnieuw langzaam te stijgen.

De stijgende werkloosheid, een trend die dus al enkele jaren aanhoudt, wordt in grote mate verklaard door een verzwakking van de economische conjunctuur. Deze groeivertraging trad voor het eerst op in 2001 (grafiek 1). Terwijl in 1999 en 2000 de groei van het BBP nog boven de 3% lag, viel de groeivoet terug tot 0,6% in 2001. Ook 2002 bracht met 0,7% geen troost: de werkloosheid bleef langzaam stijgen. In 2003 bleef de economische groei in de eurozone achterop lopen; vooral in tegenstelling tot het opzienbarend herstel in Japan en de Verenigde Staten. De Belgische economische groei deed het in 2003 wel beter (+ 1,1 %) dan de eurozone als geheel, maar dat bleek onvoldoende om de werkloosheid te laten dalen.

2.2 Seizoensgebonden werkloosheid

De minder gunstige economische ontwikkelingen die zich tijdens 2003 manifesteerden, hadden uiteenlopende effecten op de verschillende regio's. Ten opzichte van andere lidstaten en regio's mag het Vlaams Gewest misschien relatief goed scoren, maar dit kan het slechte nieuws niet verhelen. Volgens de administratieve gegevens van de Vlaamse Dienst voor Arbeidsbemiddeling en Beroepsopleiding (VDAB) telde het Gewest anno 2003 gemiddeld 207 800 niet-werkende werkzoekenden (nwwz). Dit houdt een stijging in met meer dan 20 000 personen ten opzichte van 2002. In de eerste helft van 2004 telde het Vlaams Gewest gemiddeld 207 900 nwwz. Vergeleken met januari-juni 2003 betekent dit een stijging met 8,3% of 16 100 werklozen.

Grafiek 2. Maandelijks evolutie van het gemiddelde aantal nwwz (Vlaams Gewest; 2001-2004)

Bron: VDAB (Bewerking Steunpunt WAV)

Grafiek 2 toont aan dat het maandelijks aantal nwwz in 2003 gemiddeld telkens hoger lag dan in de twee voorgaande jaren. De eerste cijfers voor 2004 voorspellen weinig goeds –al lijken de meest recent cijfers op een verbetering (een minder sterk groeiende werkloosheid) te wijzen. De grafiek illustreert trouwens ook het seizoensgebonden karakter van de werkloosheid. De seizoens-

gebonden stijging van de niet-werkende werkzoekenden wordt verklaard door de schoolverlaters die zich in juli en augustus inschrijven bij de bemiddelingsdienst. Anno 2003 trad dit verschijnsel zelfs een maand vroeger (juni) op omdat sommigen zich uit voorzorg vroeg aanmeldden.

2.3 Leeftijd

Opgesplitst naar leeftijd valt de hoge jongerenwerkloosheid op (tabel 4). De werkloosheid lag niet alleen relatief hoog (bijna een op vijf)³, maar steeg in vergelijking met de andere cohortes ook nog sterk in de loop van 2003 (+12%). In de eerste vijf maanden van 2004 deed er zich een minder sterke stijging voor bij de mannen (+8%) in vergelijking met 2003 (+14%). De werkloosheid bij jonge vrouwen nam daarentegen begin 2004 nog steeds met 10% toe. Ondanks het bestaan van startbanenovereenkomsten bleef de jeugdwerkloosheid met 56 300 jongeren hoge toppen scheren. De effectiviteit het startbanen- of Rosetta-plan, gelanceerd in april 2000, lijkt sinds enkele jaren af te nemen (Malfait, 2003, pp. 24-25). Het plan voorziet dat alle werkgevers met minstens vijftig werknemers 3% van hun personeelsbestand met jongeren moeten aanvullen (voor de publieke sector geldt de norm van 1,5%). In 2002 werd men geconfronteerd met de paradoxale situatie waarbij de jeugdwerkloosheid steeg terwijl het bereik van Rosetta afnam. Vermoedelijk daalde het aantal startbanen doordat steeds meer ondernemingen in tijden van laagconjunctuur een Rosetta-vrijstelling aanvroegen en verkregen. Tegelijkertijd zorgde de conjunctuur voor meer werkloze jongeren. Beide trends cumuleerden in een hogere jeugdwerkloosheid.

Tabel 4. Gemiddeld aantal bij de VDAB ingeschreven nwwz naar geslacht en leeftijd (Vlaams Gewest; 2002-2004)

	2003	Groei 2002-2003	Januari-mei 2004	Groei januari-mei 2003-2004
	(n)	(%)	(n)	(%)
15-24				
Vrouwen	27 000	+10	23 900	+10
Mannen	29 300	+14	26 500	+8
Totaal	56 300	+12	50 300	+9
25-49				
Vrouwen	74 600	+7	74 900	+4
Mannen	59 200	+12	61 900	+8
Totaal	133 700	+9	136 800	+6
50-64				
Vrouwen	8 600	+32	11 000	+38
Mannen	9 200	+18	10 700	+22
Totaal	17 800	+24	21 600	+29

Bron: VDAB (Bewerking Steunpunt WAV)

De werkloosheid bij de beroepsbevolking van 25 tot en met 49 jaar lag procentueel gezien lager (6,9%)⁴, doch steeg ten aanzien van 2002 met gemiddeld 9% tot 133 700 personen. Tabel 4 toont aan dat er nog steeds meer vrouwen dan mannen werkloos zijn, maar dat de werkloosheid bij de mannen in 2003 sneller steeg (+12%). Vergeleken met dezelfde periode in 2003, viel de groei in de eerste jaarhelft (januari - mei) van 2004 lager uit (+6%). Bij de oudere leeftijdsgroep bleken in 2003 slechts 17 800 personen werkloos. De werkloosheidsgraad steeg bij de vijftigplussers zeer snel in 2003. In de eerste jaarhelft van 2004 zette deze trend zich bovendien versterkt door. Dit heeft te maken met het veranderde statuut van de niet-werkzoekende oudere werkloze. De groep 50-56 jarige werklozen moet namelijk sinds juli 2002 opnieuw actief werk zoeken en zich beschikbaar houden voor de arbeidsmarkt. Deze leeftijdsgroep kan niet langer aanspraak maken op het statuut van 'niet-werkzoekende uitkeringsgerechtigde volledig werkloze' (vrijgestelde oudere). De verandering beoogt een stijging van de werkzaamheidsgraad in deze leeftijdscategorie en wordt uitgebreid tot de 57- en 58-jarigen in de loop van 2003 en 2004. Deze recente wetswijziging veranderde

echter weinig aan de positie van de werkloze vijftigplusser omdat de laagconjunctuur herintrede in ieder geval bemoeilijkte. De slabakkende economie leidde er trouwens toe dat bij sommige bedrijfsherstructureringen het overvloedige personeel andermaal werd weggewerkt via brugpensioenen.

2.4 Werkloosheidsduur

Theoretisch zou de hogere werkloosheid, geïllustreerd in tabel 4, zich moeten weerspiegelen in een langere werkloosheidsduur. Nieuwe werklozen blijven langer werkloos doordat het economisch minder goed gaat en belanden zodoende in de langdurige werkloosheid. De verslechterde economische omstandigheden hebben inderdaad tot een gemiddeld langere duur van de werkloosheid geleid. Tabel 5 toont aan dat de werkloosheid in alle categorieën toenam, behalve bij werklozen die zich meer dan vijf jaar in het nwwz-statuut bevonden.⁵ De stijging deed zich vooral voor bij de groep zes tot twaalf maanden en de groep een tot twee jaar. Omgerekend naar kortlopende (minder dan een jaar) en langlopende (meer dan een jaar) werkloosheid, blijkt het aantal kortstondig werklozen in 2003 met 7,5% te stijgen ten opzichte van 2002 (tabel 5). De tabel bevestigt dat er nog steeds minder langdurig werklozen zijn dan kortstondigen, maar dat het aantal langdurig werklozen zeer sterk steeg ten opzichte van 2002 (+17,8%). De stijging van het aantal werklozen in 2003 uitte zich dus vooral in een toename van de langlopende werkloosheid. De cijfers voor juni 2004 wijzen er bovendien op dat deze trend zich ten opzichte van juni 2003 doorzette, terwijl de kortlopende werkloosheid stabiliseert en terugloopt (-2,9%; tabel 5). Naar geslacht deden zich nauwelijks grote verschillen voor. Alleen nam het aantal langdurig werkloze mannen beduidend sneller toe dan bij de vrouwen.

Tabel 5. Aantal nwwz naar werkloosheidsduur (Vlaams Gewest; 2002-2003 en juni 2003-2004)

	2003 (n)	Groei 2002-2003 (%)	juni 2004 (n)	Groei juni 2003-2004 (%)
Minder dan 3 maanden	54 000	+0,8	44 200	+3,1
Tussen 3 en 6 maanden	33 900	+6,2	28 800	+1,2
Tussen 6 en 12 maanden	42 700	+18,6	41 300	-11,0
Kortlopend	130 600	+7,5	114 300	-2,9
Tussen 1 en 2 jaar	37 300	+35,9	42 500	+23,6
Tussen 2 en 5 jaar	24 000	+17,2	31 200	+33,7
Meer dan 5 jaar	16 000	-9,6	15 600	-2,6
Langlopend	77 300	+17,8	89 300	+21,1

Bron: VDAB (Bewerking Steunpunt WAV)

2.5 'Krapte'

De Vlaamse arbeidsmarkt beschikt met andere woorden over een grote arbeidsreserve om een bijkomende vraag naar arbeidskrachten ten gevolge van een economische heropleving op te vangen. De 'krapte' (het aantal werkzoekenden per openstaande vacature) geeft een beeld van de beschikbare arbeidsreserves. Deze ratio scoorde vrij hoog in 2003 (tabel 6): gemiddeld werden 7,0 nwwz per vacature geregistreerd bij de VDAB (inclusief uitzendarbeid). Vooral in de tweede helft van 2003 lag de ratio erg hoog, namelijk 7,7 nwwz/vacature. Daarmee werd de krapte van het vierde kwartaal van 2002 - de hoogste sinds 2000 - geëvenaard. In het eerste kwartaal van 2004 daalde de ratio tot gemiddeld 6,0 nwwz/vacature. Bovendien tekent zich dankzij een forse stijging van de aangemelde vacatures (tabel 6) een neergaande trend af. In april 2004 zakte de ratio verder tot 5,2 nwwz/vacature. De spanning op de arbeidsmarkt loopt met andere woorden op.

Het bij de bemiddelingsdienst lopend aantal vacatures (gemeten op het einde van de maand) bevond zich in 2003 alleszins op een dieptepunt met gemiddeld 29 900 vacatures maandelijks. Tijdens de eerste helft van het jaar lag het aantal vacatures maandelijks nog boven de 30 000 eenheden. Vanaf september zette echter een dalende trend in, die uiteindelijk het aantal werkaanbiedingen eind december op slechts 26 100 liet stranden. De eerste maanden van 2004 deden zich echter opmerken door een sterke stijging van de openstaande vacatures. Naar alle waarschijnlijkheid is dit een gevolg van een groeiversnelling in de uitzendsector (een mogelijke voorbode van economische heropleving). Eind mei 2004 bood de VDAB bijna 40 000 banen aan - een kwart meer dan in mei 2003. Het feit dat het aantal vacatures in de ondernemingen niet verder daalt, wijst erop dat de arbeidsmarkt zich in een overgangsfase bevindt, om vermoedelijk op te bloeien in aansluiting op een activiteitsherstel. Het Planbureau vermoedt nochtans dat, gezien de zwakke werkgelegenheids groei in 2004, de werkloosheidsgraad pas in 2005 opnieuw gunstig zou evolueren (Planbureau, 2004, p. 4).

Tabel 6. Evolutie van de 'krapte' in kwartaalcijfers (Vlaams Gewest; 2000-2004)

Kwartaal	2002				2003				2004
	1	2	3	4	1	2	4	3	1
Nwwz (n x 1000)	534	502	624	584	583	567	640	703	639
vacatures incl. uitzendarbeid (n x 1000)	91	103	94	76	90	94	83	91	107
Nwwz per vacature	5,9	4,9	6,7	7,7	6,5	6,0	7,7	7,7	6,0

Bron: VDAB (Bewerking Steunpunt WAV)

De ontspannen Vlaamse arbeidsmarkt blijft dus over enige arbeidsreserves beschikken om de in het vooruitzicht gestelde groeiversnelling op te vangen. Bovendien bezitten Wallonië en Brussel ook voldoende arbeidskrachtenreserves. Deze beide regio's verkeren evenwel niet in de Vlaamse situatie van een relatief lage werkloosheid en een betrekkelijk hoog aantal vacatures. In het zuiden van het land laat het relatief bescheiden aanbod van arbeidsplaatsen weinig speelruimte voor een terugdringing van het aantal werkzoekenden. Omwille van de geringe geografische mobiliteit zal er voorlopig weinig aan dit patroon veranderen (Nationale Bank, 2004, pp. 57-58). Het in juni 2004 door de Gewesten afgesloten samenwerkingsakkoord voor interregionale mobiliteit van werkzoekenden tracht dit euvel te verhelpen. Met het uitwisselen van knelpuntvacatures en met het organiseren van grensoverschrijdende (taal)opleidingen willen de regionale arbeidsbemiddelingsdiensten vanaf 2005 de wanverhouding tussen vraag en aanbod op de arbeidsmarkt proberen optimaliseren.

Besluit

Dit artikel bood een overzicht van de ontwikkeling van de werkzaamheidsgraad en de werkloosheidsgraad in 2003 en 2004. Op basis van enquête- en administratieve gegevens stelden we vast dat de arbeidsmarkt zich in 2003 niet erg gunstig ontwikkelde. De werkzaamheidsgraad daalde voor het eerst sinds vele jaren en de ILO-werkloosheidsgraad steeg voor het tweede jaar op rij. Betreffende de werkzaamheidsgraad wezen we op een gunstige evolutie bij de Waalse vrouwen en bij de 50-plussers. De gestegen ILO-werkloosheidsgraad, die anno 2003 in het Vlaams Gewest 5,7% bedroeg, wordt in belangrijke mate verklaard door een slabakkende economie. Vooral de jongerenwerkloosheid en de langdurige werkloosheid leed hier erg onder en nam hand over hand toe. Ondertussen wacht anno 2004 een relatief ontspannen arbeidsmarkt op een economische opleving. Dat het aantal bij de bemiddelingsdienst openstaande werkaanbiedingen sinds december 2003 in stijgende lijn evolueert, geeft aan dat de arbeidsmarkt zich klaar houdt voor en wacht op een economische hausse.

Bibliografie

Booghmans, M. & Herremans, W. (2003). Terug naar af? Toestand en ontwikkeling op de Vlaamse arbeidsmarkt. *Over.Werk Tijdschrift van het Steunpunt WAV*, XIII (3), pp. 65-73.

Commissie van de Europese Gemeenschappen (2004). Verslag van de Commissie voor de voorjaarsbijeenkomst van de Europese Raad. 'Lissabon Waarmaken'. Brussel.

Federaal Planbureau (2004). *Economische vooruitzichten 2004-2009*. Brussel.

Hoge Raad voor de Werkgelegenheid (2003). *Verslag 2003*. Brussel.

Malfait, D. (2003). *Dooft de kaars van Rosetta?* Leuven (WAV Nota).

Nationale Bank van België (2004). *Jaarverslag 2003*. Brussel.

Smets, J. (2003). 'Alle hens aan denk voor werk'. Onze job-achterstand op Europa inhalen. Brussel.

Vander Stricht, V. (2004). Contribution de la baisse du chômage à la hausse du taux d'emploi en Wallonie. *Tendances économiques*, XXVI, pp. 90-93.

¹ Raming. Bij gebrek aan cijfers voor het tweede kwartaal van 2003 voor Luxemburg en Oostenrijk, geeft Eurostat voorlopig zelf geen EU-15 cijfers voor 2003 op. Dit werd opgevangen door voor deze beide landen de cijfers voor het tweede kwartaal van 2002 te handhaven.

² Het Planbureau raamt de stijging in de periode 2003-2009 op 1 procentpunt (Federaal Planbureau (2004) p. 3).

³ Berekend als het aandeel van de nwwz (volgens VDAB) in de beroepsbevolking (volgens EAK).

⁴ Zie noot 3.

⁵ Mogelijk is dit een statistisch artefact doordat sommige werklozen via de bepaling van artikel 80 van de werkloosheidsreglementering werden uitgesloten en dus uit de statistieken verdwenen. Anderzijds kan men ook opwerpen dat de stijging in deze groep nog moet komen naarmate de laagconjunctuur aanhoudt.